

Yhteisöpohjaiset aloitteet – katalysaattori kestävämpään yhteiskuntaan

[Virkkula Outi](#), [Pihlajamaa Johanna](#), [Haara Arto](#), [Tikkanen Jukka](#)

11.12.2014 ::

Metatiedot

Nimeke: Yhteisöpohjaiset aloitteet – katalysaattori kestävämpään yhteiskuntaan

Tekijä: Virkkula Outi; Pihlajamaa Johanna; Haara Arto; Tikkanen Jukka

Aihe, asiasanat: aloitteet, ilmansuojelu, ilmastonmuutokset, ilmastonsuojelu, kansalaisaloitteet, kestävä kehitys, lähialueyhteistyö, Oulun ammattikorkeakoulu, sosiaaliset innovaatiot, yhteisöllisyys, yhteisöt, yleishyödylliset yhteisöt

Aihe, luokitus: 50.1

Tiivistelmä: Alueiden kehittäminen sekä hyvinvointi- ja ympäristöteot nojaavat entistä enemmän lähiyhteisöjen aktiivisuuteen. Myös Suomessa erilaiset yhteisöpohjaiset ratkaisut ovat kasvava trendi. Yhteisöpohjainen toiminta tarkoittaa tyypillisesti tietyllä alueella toimivaa, suhteellisen löyhästi järjestäytyntä, varsin joustavaa toimintamuotoa, joka perustuu pääosin vapaaehtoisuuteen. Ensisijaisena tavoitteena on edistää oman alueen ihmisten elinoloja ja hyvinvointia. Yhteisöillä on mahdollisuus toimintansa kautta saavuttaa merkittäviä sosiaalisia, ekologisia ja taloudellisia hyötyjä. Tukimekanismit toiminnan kehittämiseksi kuitenkin vaihtelevat alueellisesti ja alakohtaisesti.

Oulun ammattikorkeakoulussa kartoitettiin osana kansainvälistä TESS-tutkimushanketta noin 100 erilaista yhteisöpohjaista aloitetta. Kartoitustyötä tehtiin kuudessa eri maassa samoin kriteerein. Muun muassa Italiassa arvioitiin Rooman kaupungin ja Espanjassa Barcelonan alueen yhteisöaktiivisuutta, kun taas Suomessa ja Romaniassa tehtiin valtakunnallista arviointia. Kiinnostuksen kohteena olivat eritoten energia-, jäte-, liikenne- ja ruoka-ala, sillä niillä on nähty olevan erityispotentiaalia vähentää kasvihuonekaasupäästöjä.

Kaiken kaikkiaan kansainvälinen kartoitustyö tuotti 270 kriteerit täyttävää ja yhteistyöstä kiinnostunutta yhteisöpohjaista aloitetta. Ne sijoituivat kaikissa osallistujamaissa erityisesti kaupunkiympäristöön. Eniten yhteisöpohjaisia aloitteita TESS-hankkeessa paikallistettiin ruoka-alalta. Seuraavaksi eniten toimintaa löytyi jäte- ja energia-aloilta.

Yhteisöpohjaisten toimintamuotojen potentiaali myös laajemman muutoksen käynnistäjänä on tunnistettu. Niiden edistäminen on yhteiskunnan etu ja potentiaali muutoksen käynnistäjänä pitää voida tunnistaa ja tunnustaa nykyistä laajemmin ja kohdentaa yhteisöpohjaisten ratkaisujen kehittämiseen oikeanlaisia tukimekanismeja.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2014-12-11

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2014120350409>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: Julkaisu on tekijänoikeussäännösten alainen. Teosta voi lukea ja tulostaa henkilökohtaista käyttöä varten. Käyttö kaupallisiin tarkoituksiin on kielletty.

Näin viittaa tähän julkaisuun

Virkkula, O., Pihlajamaa, J., Haara, A. & Tikkanen, J. 2014. Yhteisöpohjaiset aloitteet – katalysaattori kestävämpään yhteiskuntaan. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 31. Hakupäivä 12.12.2014. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2014120350409> (<http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2014120350409>).

Alueiden kehittäminen sekä hyvinvointi- ja ympäristöteot nojaavat entistä enemmän lähiyhteisöjen aktiivisuuteen. Myös Suomessa erilaiset yhteisöpohjaiset ratkaisut ovat kasvava trendi. Yhteisöillä on mahdollisuus toimintansa kautta saavuttaa merkittäviä sosiaalisia, ekologisia ja taloudellisia hyötyjä. Niiden potentiaali myös laajemman muutoksen käynnistäjänä on tunnistettu. Tukimekanismit toiminnan kehittämiseksi kuitenkin vaihtelevat alueellisesti ja alakohtaisesti.

Ilmastonmuutos edellyttää merkittävää talous-, energia- ja ympäristöpoliittista suunnanmuutosta ^[1] ^[2]. Päivittäin uutisoidaan tapahtumista Suomessa ja maailmalla, mitkä kytkeytyvät nyt erityisesti energiakriisiin, mutta ovat vaikutuksiltaan tiukasti sidoksissa talouteen ja ympäristökysymyksiin. Kansainvälistä sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin ja kestävään tulevaisuuteen haetaan erilaisin sopimuksin ja puiteohjelmajauksin ^[3] ^[4].

Samanaikaisesti odotuksia on lastattu ja mielenkiintoa suunnattu ruohonjuuritason toimintaan, yhteisöihin, joita pidetään yhtenä merkittävimpana suunnanmuutoksen käynnistäjinä ^[5] ^[6] ^[7] ja kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamisaktiivisuutta lisäävinä kanavina ^[8]. Kirjallisuudessa toimivia yhteisöpohjaisia aloitteita kutsutaan sosiaalisiksi innovaatioiksi. Toiminnan tavoitteisiin on tällöin sisäänkirjoitettuna yhteisön asioiden edistäminen, muutosorientaatio ja yhteisön kestävyuden vahvistaminen ^[9] ^[10].

Yhteisöaloitteet meillä ja muualla

Yhteisöpohjainen toiminta tarkoittaa tyypillisesti tietyllä alueella toimivaa, suhteellisen löyhästi järjestäytyntä, varsin joustavaa toimintamuotoa, joka perustuu pääosin vapaaehtoisuuteen. Alueyhteisöt luokitellaan yleensä virallisiin ja epävirallisiin toimielimiin sekä muihin toimintamuotoihin ^[8]. Oulun kaupungin lähidemokratiamallissa virallista elintä edustavat alueelliset yhteistyöryhmät, joilla on käytössään kaupungin henkilöresurssi. Epävirallisia toimielimiä on niin sanottu kumppanuustoiminta, joka muodostuu vapaaehtoisista asukasyhdistyksistä asukastupineen. Muita toimintamuotoja ovat esimerkiksi kyläyhdistykset, joilla on käytössään toimielimiä suurempi vapaaehtoisuus ja itsenäisyys ^[8].

Nämä kunnan ohjauksesta vapaat kaupunki- ja kylä-yhdistykset, -seurat tai muut yhteisöratkaisut käynnistyvät tavallisten ihmisten perustarpeista ja -toiveista. Ensisijaisena tavoitteena on edistää oman alueen ihmisten elinoloja ja hyvinvointia. Kun tarkastelu rajataan erityisesti ilmastotyöhön ja ilmastonmuutosta ehkäisevään toimintaan, yhteisöpohjaista esimerkkiä edustavat muun muassa kumppanuusmaaloutta harjoittavat ruokaosuuskunnat, mutta myös palsta- tai kaupunkiviljely-yhteisöt (kuva 1) ja bioenergiaa hyödyntävät energiaosuuskunnat. Toiminta pohjaa yhteisöllisyyteen eli sosiaalisen kestävyuden edistämiseen. Sen lisäksi teoilla voidaan vähentää energiantuotantomme riippuvuutta fossiilista polttoaineista ^[7] ^[11]. Tämä edistää siirtymistä vähähiiliseen yhteiskuntaan eli yhteiskuntaan, jossa fossiilisten polttoaineiden käyttö on minimoitu ja jossa kasvihuonekaasupäästöjen määrä on huomattavasti nykyistä vähäisempi. EU on määritellyt vähähiilisen yhteiskunnan tavoitteen täyttyvän, kun kasvihuonekaasupäästöjä vähennetään vähintään 80 % nykytasosta vuoteen 2050 mennessä ^[12].

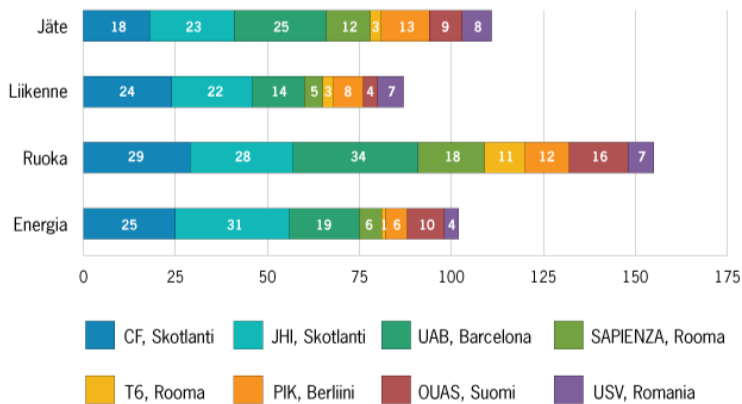
KUVA 1. Forat de Vergonya urban garden, Barcelona (kuvaaja: Petra Lackova, James Hutton Institute).

Oulun ammattikorkeakoulussa kartoitettiin kevään 2014 aikana noin 100 erilaista yhteisöpohjaista aloitetta. Kartoitustyö oli osa kansainvälistä [TESS \(Towards European Societal Sustainability\) -tutkimushanketta](http://www.tess-transition.eu) (<http://www.tess-transition.eu>) [13] (#cite-text-0-15), ja sitä tehtiin samanaikaisesti kuudessa eri maassa samoin kriteerein. Alueelliset rajaukset tosin vaihtelivat. Muun muassa Italiassa arvioitiin Rooman kaupungin ja Espanjassa Barcelonan alueen yhteisöaktiivisuutta, kun taas Suomessa ja Romaniassa tehtiin valtakunnallista arviointia. Kiinnostuksen kohteena olivat erityisesti energia-, jäte-, liikenne- ja ruoka-ala, sillä niillä on nähty olevan erityispotentiaalia vähentää kasvihuonekaasupäästöjä [17] (#cite-text-0-6). Tärkeää oli myös, että toiminta oli käynnistynyt yhteisön aloitteesta ja toiminta oli jatkunut tarpeeksi pitkään, jotta sillä olisi jo koettua historiaa.

Kaiken kaikkiaan kansainvälinen kartoitustyö tuotti 270 kriteerit täyttävää ja yhteistyöstä kiinnostunutta yhteisöpohjaista aloitetta. Ne sijoituivat kaikissa osallistujamaissa erityisesti kaupunkiympäristöön. Tosin maaseudun yhteisötoiminta on vahvistumassa (ks. mm. [14] (#cite-text-0-17)). Haastattelujen aikana tuli ilmi, etteivät useimmat aloitteet olleet niinkään käynnistyneet kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisen toivossa, vaan pikemminkin työllistääkseen paikallisia (yrittäjyys-näkökulma) sekä edistääkseen alueen sosiaalista yhteneväisyyttä (voimaantumisen näkökulma) ja ympäristön hyvinvointia.

Eniten yhteisöpohjaisia aloitteita TESS-hankkeessa paikallistettiin ruoka-ala (taulukko 1). Näitä edustavat muun muassa ruokaosuuskunnat sekä palsta- ja kaupunkivijelyhankkeet, mutta myös erilaiset säätiöt ja järjestöt. Seuraavaksi eniten toimintaa löytyi jäte- ja energia-aloilta, tosin osallistujamaittain oli suurta vaihtelua. Esimerkiksi Skotlannin alueen yhteisöaloitteisiin pohjautuva toiminta vaikuttaa aineiston perusteella aktiiviselta ja runsaalta. Liikkumiseen liittyviä yhteisöllisiä toimintamuotoja oli vähiten, tosin Skotlannissa niitä kirjattiin useita ja ne liittyivät muun muassa auton jakamiseen sekä työ- ja koulumatkapöytätyön edistämiseen.

TAULUKKO 1. Kartoitetut yhteisöaloitteet ala- ja osallistujakohtaisesti (lyhenne maan edessä viittaa osallistajaorganisaatioon)

Aineiston perusteella on todettavissa, että tarkasteltujen toiminta-alojen yhteisötoimintaa kuvaa vahva käytäntöorientoituneisuus ja yhdessä tekeminen. Toiminta esimerkiksi osuuskunnissa ja kierrätyskeskuksissa on lähtökohtaisesti läpinäkyvää ja avointa. Kuitenkin osa yhteisöistä, kuten yhteisökyklät, toimii suljetummin, eikä jäseneksi pääseminen ole automaatio. Tällöin päätöksenteko, osallistuminen ja tekeminen ovat tiiviisti sidoksissa esimerkiksi tiettyyn ideologiseen arvomaailmaan, kuten syväekologiaan, joka korostaa ihmisen yhteenkuuluvuutta luonnon kanssa. Verraten kevyesti organisoituneet ja kausiluontoisesti toimivat yhteisöt taas kamppailevat jäsentensä sitouttamisessa. Lisäksi tekeminen usein henkilöityy tietyn tai tiettyjen avainjäsenten, kuten puheenjohtajan tai perustajajäsenen vastuulle. Tämä voidaan nähdä sekä etuna että haittana toiminnan kehittämisessä.

Uudenlaisia tukitoimia tarvitaan

Itsenäisten yhteisöpohjaisten aloitteiden paikallisuus ja alueellisuus vaihtelevat. Myös aloitteen toimialassa, organisoitumisen tavassa ja motivaatiopohjassa on eroja. Näistä huolimatta yhteisöpohjainen toiminta on selvästi kasvamassa osaksi osallistujamaiden talouksia ja näyttäytyvätkin tyypillisesti yhteiskunnan reunaehtoihin sopeutuvina. Ne eivät ole erityisen radikaaleja, eivätkä näe sitä vaihtoehtona, mitä mahdollisesti myös tarvittaisiin.

Kasvaakseen ja kehittyäkseen jokainen sosiaalinen innovaatio tarvitsee rahoitusta ja resursseja, mihin voidaan poliittisesti ja päätöksenteolla vaikuttaa [8] (#cite-text-0-7). Tällä hetkellä toiminnan tukemisessa ilmenee alueellista ja alakohtaista vaihtelua, mikä saattaa samaa toimialaa edustavat yhteisöaloitteet keskenään epätasa-arvoiseen asemaan. Toisaalta rahoituksen saaminen voi edellyttää vähäisestäkin radikalismista ja autonomiasta luopumista, mikä taas on ristiriidassa sosiaalisen innovaation muutostavoitteen kanssa.

Sekä mukautuvien että radikaalien yhteisöpohjaisten toimintamuotojen edistäminen on kuitenkin yhteiskunnan etu. Niiden potentiaali muutoksen käynnistäjänä pitää voida tunnustaa ja tunnustaa nykyistä laajemmin ja kohdentaa yhteisöpohjaisten ratkaisujen kehittämiseen oikeanlaisia tukimekanismeja. Kuten Pihlaja & Sandberg [\[8\] \(cite-text-0-7\)](#) lähidemokratia-selvitystyönsä lopussa toteavat: "*Julkisen vallan tuki vahvistaa paikallista elinvoimaa, yritteliäisyyttä ja asukkaiden halua ja kykyä ottaa vastuuta omasta elinympäristöstään.*"

Lähteet

- [^][Eurooppa 2020 -strategia](#). Hakupäivä 16.9.2014.
http://ec.europa.eu/europe2020/index_fi.htm
- [^]Partanen, R., Paloheimo, H. & Waris, H. 2013. Suomi öljyn jälkeen. Helsinki: Into.
- [^]Ilmastomuutosta koskevan yhdistyneiden kansakuntien puitesopimuksen Kioton pöytäkirja. 13/2005. Hakupäivä 16.9.2014.
http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2005/20050013/20050013_2
- [^]Kestävän kehityksen tavoitteet koskevat myös Suomea. 2014. Ympäristöministeriön, Ulkoasiainministeriön ja Kestävän kehityksen toimikunnan tiedotteita 4.9.2014. Hakupäivä 16.9.2014.
[\(31031\)](http://www.ymp.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Tiedotteet...)
- [^]Middlemiss, L. & Parrish, B. C. 2010. Building capacity for low-carbon communities: The role of grassroots initiatives. Energy Policy 7559–7566.
- [^]Seyfang, G. 2010. Community action for sustainable housing: Building a low-carbon future. Energy Policy 38, 7624–7633.
- [^][abc](#)Seyfang, G. & Haxeltine, A. 2012. Growing grassroots innovations: exploring the role of community-based initiatives in governing sustainable energy transitions. Environment & Planning – Part C. 30, 381–400.
- [^][abcde](#)Pihlaja, R. & Sandberg, S. 2012. Alueellista demokratiaa? Lähidemokratian toimintamallit Suomen kunnissa. Valtiovarainministeriö. Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Hakupäivä 24.9.2014.
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/03_kunnat...
- [^]Antadze, N. & Westley, F. 2012. Impact metrics for social innovation: Barriers or bridges to radical change? Journal of Social Entrepreneurship 3(2), 133–150.
- [^]Chalmers, D. 2013. Social innovation: An exploration of the barriers faced by innovating organizations in the social economy. Local Economy 28(1), 17–34.
- [^]Heiskanen, E., Johnson, M., Robinson, S., Vadovics, E. & Saastamoinen, M. 2010. Low-carbon communities as a context for individual behavioural change. Energy Policy 38, 7586–7595.
- [^]Berninger, K. 2013. Muutos vähähiliseen yhteiskuntaan EU:n rakennerahastojen avulla 2014–2020. Helsinki: Edita Prima Oy. Hakupäivä 13.11.2014.
<http://ym.fi/download/noname/%7BF5E0AB04-573F-418C-83A8-B4153A9A833A%7D/32883>
- [^]TESS – Towards European Societal Sustainability. Hakupäivä 17.9.2014.
<http://www.tess-transition.eu/>
- [^]Me maalla. Menetelmäopas yhteisötyöhön. 2014. Porvoo: Maahenki Oy.